เทคนิคการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะความเป็นพลเมือง

LEARNING MANAGEMENT TECHNIQUES ON HISTORY SUBJECT TO ENHANCE CITIZENSHIP COMPETENCES

Received: June 5, 2021 Revised: November 12, 2021 Accepted: November 30, 2021

ศักดิ์ดา ทองโสภณ[1*]

Sakda Thongsophon[1*]

*Corresponding Author, E-mail: sakdat@buu.ac.th

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนรู้ในปัจจุบัน เป็นสิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องปรับเปลี่ยนและพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะ กระบวนการ คุณลักษณะและสมรรถนะที่สามารถนำไปใช้ในวิถีชีวิตได้ บทความนี้เป็นการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และพัฒนาแนวคิดในการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ และสังคมแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งเสริมสร้างสมรรถนะของความเป็นพลเมือง และ คุณลักษณะของการเป็นพลเมืองที่ดีให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน บทความนี้นำเสนอความรู้เกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของสมรรถนะ แนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับพลเมือง ความหมายและความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์ หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ และเทคนิคการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะพลเมือง 3 แนวทาง คือ 1. วิธีการสอนโดยวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Method) 2. การจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนา Growth mindset 3. การจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creativity-based learning)

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ สมรรถนะ พลเมือง

Abstract

The learning management at present has to adapt and develop learners with skills, processes, attributes and competencies that can be applied in their lifestyles. This article analyzes, synthesizes and develops concepts in the management learning on history subject and it is consistent with the competency – based education and the society of learning in the 21st century. This article aims to strengthen the capacities of citizenship and the characteristics of good citizenship in learners. This article presents knowledge about the meaning and importance of competencies, concepts about

[1] อาจารย์ โรงเรียนสาธิต "พิบูลบำเพ็ญ" มหาวิทยาลัยบูรพา

citizens, history, curriculum and learning management and learning management techniques on history subject to enhance citizenship competences in 3 approaches: (1.) Historical method (2.) The Growth mindset and (3.) Creativity-based learning.

Keywords: management of learning, history, competencies, citizens

บทนำ

ในปัจจุบันสังคมไทยก้าวเข้าสู่โลกยุคดิจิทัลอย่างเต็มตัว ทำให้กิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ วิถีการดำเนินชีวิตล้วนเป็นไปอย่างรวดเร็ว การเข้าถึงแหล่งข้อมูลปริมาณมหาศาลผ่านโลกออนไลน์มีมากขึ้น ส่งผลให้คุณลักษณะของพลเมืองเปลี่ยนไป การจัดการศึกษาจึงต้องปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ของโลก

การจัดการศึกษาของไทยที่ผ่านมาทั้งด้านหลักสูตร การเรียนการสอน และการวัดประเมินผล พบว่า การจัดการศึกษาของไทยยังขาดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ผลการทดสอบทั้งระดับชาติ (O-NET) ระดับนานาชาติ (PISA) เด็กไทยมีผลสัมฤทธิ์ที่ต่ำ ระดับความสามารถของนักเรียนไทยเมื่อเทียบกับชาติต่างๆ ก็อยู่ในระดับต่ำรวมทั้งมีคุณลักษณะที่ไม่พึงประสงค์หลายประการ เช่น ไม่มีความใฝ่รู้ ใฝ่เรียน เรียนเพื่อจะสอบ หรือรู้แต่ไม่ทำ หรือแม้แต่ขาดทักษะในการดำรงชีวิต เมื่อนำประเด็นเหล่านี้มาวิเคราะห์ จะพบว่า มีปัญหามาจากการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน และการวัดประเมินผลการเรียนรู้แบบเดิม หลักสูตรขาดความยืดหยุ่น ไม่ทันต่อความต้องการของโลกและสังคม และไม่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและบริบทที่แตกต่าง การจัดการเรียนการสอนที่ล้าสมัย และที่สำคัญ คือ ตัวครูขาดทักษะการจัดการเชิงรุกที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดสมรรถนะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563, หน้า 1) ปัญหาที่พบเหล่านี้ จึงนำไปสู่การปฏิรูปหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน การวัดประเมินผล รวมทั้งปรับเปลี่ยนจุดเน้นจากฐานเนื้อหา (Content – based) ไปเป็นฐานสมรรถนะ (Competency – based) หรือที่เรียกว่า การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ (Competency – Based Instruction: CBI) เพื่อให้เหมาะสมในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน และเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน พัฒนาผู้เรียนให้ทันโลกทันสมัย เกิดสมรรถนะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติตน และปฏิบัติงานต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและประสบความสำเร็จ ต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

การศึกษาประวัติศาสตร์ทำให้มนุษย์ในแต่ละสังคมอารยะได้เรียนรู้เรื่องราวของตนเอง โดยได้ศึกษาประสบการณ์ที่สำเร็จ และล้มเหลว เพื่อเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจต่อการดำเนินชีวิตในอนาคต ประวัติศาสตร์จึงมีส่วนช่วยให้มนุษย์มีสังคมเดียวกัน อยู่รวมกันเป็นครอบครัว จากครอบครัวกลายเป็นหมู่บ้าน จากหมู่บ้านเป็นเมือง จากเมืองเป็นจังหวัด และจากจังหวัดจะเป็นรัฐหรือประเทศในเวลาต่อมา ทำให้มนุษย์มีความเป็นอัตลักษณ์ของชาติและต้องการซึ่งอิสรภาพ การที่จะส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จะชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการของมนุษย์ ความเข้าใจในอารยธรรม วัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งในแต่ละพื้นที่มีปัจจัยการตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยไม่เหมือนกัน ครูจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดการเรียนรู้ต่างๆ ให้กับนักเรียน จากที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554, หน้า 21) ที่ทำการศึกษาพบว่า ในปัจจุบันการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาประวัติศาสตร์จะมีปัญหาหลายประการ ปัญหาที่สำคัญ คือ ตัวครูผู้สอน โดยครูผู้สอนขาดความเข้าใจในวิธีการทางประวัติศาสตร์ และความลึกซึ้งในเนื้อหา ครูยังใช้วิธีการสอนด้วยการ เล่าเรื่องอดีต เพื่อให้เกิดการท่องจำมากกว่าเล่าเรื่องอดีต เพื่อหาคำตอบว่าเพราะเหตุใด หรือทำไม

จึงเกิดขึ้น หรือทำไมเป็นเช่นนั้น และเป็นอย่างไร คนในสังคมแก้อย่างไร กล่าวโดยสรุปคือ ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องการถามเพื่อค้นหาคำตอบจากหลักฐานมิใช้การเล่าเพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุนี้การจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์จึงกลายเป็นการเรียนรู้มากกว่าการท่องจำ ขาดการคิดวิเคราะห์มากกว่าให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจากการตั้งคำถามทางประวัติศาสตร์ ทำให้บรรยากาศในการเรียนน่าเบื่อหน่อย และทำให้ผู้เรียนไม่เข้าใจ และไม่เห็นถึงความสำคัญของการเรียนรู้

ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ ในรายวิชาประวัติศาสตร์ จะเป็นการเสริมสร้างสมรรถนะที่สำคัญให้แก่ผู้เรียนในฐานะพลเมืองของสังคม ที่พร้อมกับการเป็นผู้รับการเปลี่ยนแปลง สามารถเผชิญหน้ากับปัญหา ยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น และฟื้นคืนสภาพจากปัญหาได้อย่างรวดเร็ว เพื่อที่ผู้เรียนจะแสดงออกถึงพฤติกรรมความสามารถของบุคคล ที่จะใช้การประยุกต์ และทักษะต่างๆ ในการทำงาน การใช้ชีวิตและการแก้ปัญหา ในขณะเดียวกันครูผู้สอนต้องพร้อมที่จะยอมรับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกับหลักสูตร วิธีการเรียนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผลและประเมินผลเพื่อที่จะทำให้ผู้เรียนได้มีความพร้อมเข้าสู่การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ ในรายวิชาประวัติศาสตร์ได้อย่างแท้จริง

ความหมายและความสำคัญของสมรรถนะ

สมรรถนะ (Competency) เป็นคำที่นักการศึกษาทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ให้ความหมายไว้หลายลักษณะดังนี้ McClelland (1975,p. 32) กล่าวว่า สมรรถนะ คือคุณลักษณะ ที่ซ่อนอยู่ภายในตัวบุคคล ซึ่งมีคุณลักษณะเหล่านี้จะเป็นตัวผลักดันให้บุคคลสามารถสร้างผลการปฏิบัติในงานที่ตนรับผิดชอบได้สูงกว่า หรือเหนือกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งสามารถแบ่งสมรรถนะได้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1. สมรรถนะขั้นพื้นฐาน หมายถึง ความรู้ หรือทักษะพื้นฐานที่บุคคลจำเป็น เช่น ความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานตามอาชีพต่างๆ 2. สมรรถนะส่วนที่ไม่อาจสังเกตเห็นได้ชัดเจนและวัดได้ยาก และเป็นส่วนที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลมากกว่า เช่น บทบาททางสังคม อุปนิสัย แรงจูงใจ เป็นต้น ในขณะที่ Boyatzis (1982,p. 45) กล่าวว่า สมรรถนะ คือกลุ่มของความสามารถที่มีอยู่ในตัวบุคคล ซึ่งกำหนดพฤติกรรมของบุคคล เพื่อให้บรรลุถึงความต้องการของงาน ภายใต้ปัจจัยสภาพแวดล้อมขององค์กร และทำให้บุคคลมุ่งมั่นไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการ ส่วน สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ (2548, หน้า 27) ให้ความหมายของคำว่าสมรรถนะไว้ว่า คือความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะส่วนบุคคล ที่ทำให้บุคคลนั้นทำงานในความรับผิดชอบของตนได้ดีกว่าผู้อื่น

จากความหมายข้างต้นจึงสรุปได้ว่า สมรรถนะ หมายถึง ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะทางพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคล เช่น พฤติกรรม บุคลิกภาพ ความตั้งใจ ทัศนคติ ความพึงพอใจ เป็นต้น

สมรรถนะมีความสำคัญหลายประการดังที่ ณรงค์วิทย์ แสนทอง (2546, หน้า 11) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสมรรถนะว่า 1. ช่วยสนับสนุนวิสัยทัศน์ ภารกิจ และกลยุทธ์ขององค์กร 2. ใช้เป็นกรอบในการสร้างวัฒนธรรมองค์กร 3. เป็นเครื่องมือในการบริการงานด้านทรัพยากรมนุษย์ เช่นเดียวกับ ชูชัย สมิทธิไกร (2550) ระบุว่าสมรรถนะมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรและองค์การ สมรรถนะมีประโยชน์ต่อตัวผู้ปฏิบัติงาน ต่อตัวองค์กรหรือหน่วยงาน และต่อการบริการงานบุคคล ดังนี้ 1. ช่วยให้การคัดสรรบุคคลที่มีลักษณะดีทั้งความรู้ ทักษะ ความสามารถตลอดจนพฤติกรรรมที่เหมาะสมกับงาน 2. ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานทราบถึงระดับความสามารถของตนเองว่าอยู่ในระดับใดและต้องพัฒนาในเรื่องใด ช่วยให้เกิดการเรียนรู้มากขึ้น 3. ใช้ประโยชน์ในการพัฒนา ฝึกอบรมแก่พนักงานในองค์กร 4. ช่วยสนับสนุนให้ตัวชี้วัดหลักของผลงาน 5. ป้องกันไม่ให้ผลงานเกิดจากโชคชะตาเพียงอย่างเดียว 6. ช่วยให้เกิด

การหล่อหลอมไปสู่สมรรถนะขององค์กรที่ดีขึ้น เพราะถ้าทุกคนปรับสมรรถนะของตัวเองให้เข้ากับผลงาน เช่น องค์กรแห่งความคิดสร้างสรรค์เพราะทุกคนในองค์กรมีสมรรถนะในเรื่องการคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking)

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า สมรรถนะมีส่วนสำคัญต่อการสร้างแบบแผนวัฒนธรรมองค์กร รวมถึงมีประโยชน์ในการพัฒนาองค์กรต่างๆ ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดทัศนคติและความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานได้ ทั้งนี้ครูผู้สอนสามารถนำมาปรับใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ได้ในปัจจุบันแนวความคิดการการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะคือจะต้องไม่เน้นเนื้อหาในการสอน แต่ต้องให้ผู้เรียนเกิดความรู้ นำไปใช้ในศาสตร์ต่างๆ ที่จะบูรณาการเข้าด้วยกันผู้เรียนจะเกิดการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน สมรรถนะจึงมุ่งเน้นที่จะพัฒนาทักษะกระบวนการ รวมถึงทัศนคติ พฤติกรรมต่างๆ ของผู้เรียนให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ สามารถตอบโจทย์ปัญหาของการศึกษาไทยได้ในอนาคต

แนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับพลเมือง

คำว่า พลเมือง ตามความหมายที่นักวิชาการได้ให้ไว้อาทิ ธเนศวร์ เจริญเมือง (2548, หน้า 4-6)

สรุปความหมายของพลเมือง ไว้ 4 ประเด็น ดังนี้ 1. พลเมือง คือ สมาชิกของประเทศ การที่สมาชิกประเทศมาอยู่รวมกัน จะต้องมีการบริหารจัดการกิจการสาธารณะต่างๆร่วมกัน การที่มีสมาชิกในประเทศเข้ามามีส่วนร่วมความเป็นพลเมืองมากขึ้น 2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ พลเมืองมีสิทธิ และภาระหน้าที่ความรับผิดชอบในการกำหนดนโยบาย และแผนการพัฒนาชุมชนของตน 3. พลเมืองในทัศนะของเพลโต้ จะต้องมีคุณธรรม กล่าวคือ การเป็นพลเมืองที่เอาการเอางาน มีความรับผิดชอบมิใช้เรื่องที่สามารถเกิดขึ้นเองได้ แต่การปลูกฝังการเป็นพลเมืองนั้นจะต้องเกิดจากความอยากเป็นพลเมือง 4. การเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์จะต้องรู้ทั้งวิธีการเป็นผู้ปกครอง (Ruler) และผู้ถูกปกครอง (Ruled) มีความเข้าใจกับสถานะของตนเอง

ในขณะที่ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2554, หน้า 226-227) ก็ได้เสนอคุณลักษณะของพลเมืองดีในศตวรรษที่ 21 สรุปได้ว่า 1. มีความสามารถในการมองปัญหา และแนวทางที่จะแก้ปัญหาในฐานะเป็นสมาชิกในสังคมโลก 2. มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และรู้จักความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองในสังคม 3. มีสมรรถภาพในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและมีความคิดอย่างเป็นระบบ 4. มีความตั้งใจที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี 5. มีความเต็มใจในการที่จะเปลี่ยนการดำเนินชีวิต และลักษณะนิสัยในการบริโภคส่วนตนเพื่อพิทักษ์สิ่งแวดล้อม 6. มีจริยธรรมและคุณธรรม 7. มีความรู้ทั่วไปเพื่อดำรงชีวิตและมีความรู้เฉพาะในการประกอบอาชีพ 8. มีทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม 9. มีทักษะทางเทคโนโลยี สื่อ และสารสนเทศ และ10. มีทักษะทางอาชีพ และทักษะชีวิต

จากแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การเป็นพลเมืองนั้น ถือว่าเป็นสมาชิกของประเทศ ที่จะต้องมีสิทธิหน้าที่ของตนเอง และประเทศชาติ ในการแสดงออกถึงความรับผิดชอบทั้งการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี และการอยู่ร่วมกันของสังคมได้อย่างมีความสุข และสมรรถนะความเป็นพลเมืองที่ควรมีดังนี้ 1. พลเมืองควรมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนและผู้อื่น 2. พลเมืองควรรู้ถึงสิทธิ หน้าที่ และปฏิบัติตนตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี 3. พลเมืองควรมีการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดอย่างมีระบบ ในการมองปัญหา และแนวทางการแก้ไขอย่างสันติวิธี 4. พลเมืองต้องรู้จักความเสียสละเพื่อส่วนร่วม 5. พลเมืองควรเข้าใจวิถีชีวิตความเป็นพลเมืองและชุมชน มีความภาคภูมิใจในชาติ และรักษาซึ่งวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนได้

ความหมายและความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์

คำว่า "ประวัติศาสตร์" มีที่มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า "History" ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษากรีก ว่า "Histori" หรือ "Historia" แปลว่า การสืบสวน สอบสวน ผู้ที่ใช้ศัพท์นี้เป็นคนแรก คือ เฮโรโดตัส (Herodotus, 484 – 425 B.C.) นักประวัติศาสตร์ชาวกรีกโบราณผู้เริ่มค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ และได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งประวัติศาสตร์ ดังนั้นประวัติศาสตร์ก็คือ เป็นเรื่องราวในอดีตของมนุษย์ที่มีการค้นคว้า หาหลักฐาน ของมนุษย์และสังคมที่เกิดขึ้นในอดีตและนำเสนอข้อมูลหลักฐานจากข้อเท็จจริง และนำเสนอเรื่องราวต่างๆออกมา

การศึกษาประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะวิธีใดก็ตาม จะเป็นในเรื่องราวของประวัติศาสตร์ชาติ หรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในการเรียนการสอนที่แท้จริงไม่ควรที่จะใช้การท่องจำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่การศึกษาประวัติศาสตร์ที่ถูกต้องควรเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดกระบวนการคิด และความคิดเหล่านั้นย่อมมีความแตกต่างกัน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสติปัญญาแก่ผู้เรียน เกิดความตระหนักถึงการเป็นพลเมือง มีจิตสำนึกในเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และนำเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เป็นบทเรียนในการเรียนรู้และแก้ไขต่อไป

ความสำคัญของการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์มีมากมายหลายประการ เพราะวิชาประวัติศาสตร์เป็นเหตุการณ์ในอดีตของมนุษย์สามารถนำมาเป็นบทเรียนให้แก่ปัจจุบัน โดยใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน การตัดสินใจเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต สิ่งสำคัญที่ได้จากวิชาประวัติศาสตร์คือ การฝึกฝนทักษะเพื่อให้มีพัฒนาการทางความคิดอย่างเป็นระบบ ฝึกฝนวิธีคิดที่มีเหตุผลบนพื้นฐานของข้อมูลหลักฐานที่ปรากฏอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ มีความคิดที่รอบคอบ คิดอย่างเที่ยงธรรมและเป็นกลาง เคารพในข้อเท็จจริงและเหตุผลเพื่อให้เข้าใจสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งมีความเข้าใจในพฤติกรรมของมนุษย์ในทุกยุคทุกสมัย ดังที่ได้มีนักการศึกษาได้อธิบายความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์ไว้ดังนี้

สิริวรรณ ศรีพหล (2539, หน้า 1191-1192) ได้แสดงความคิดว่า เมื่อประวัติศาสตร์มีคุณค่า การสอนประวัติศาสตร์จึงมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อเน้นความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชนชาติ และความรู้สึกผูกพันกับชาติของตน

2. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจประเทศอื่นๆ ได้ดีขึ้น เข้าใจปัญหา และเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ

3. เพื่อมุ่งพัฒนาและฝึกฝนทักษะในการคิดอย่างมีเหตุผล

วันเพ็ญ วรรณโกมล (2544, หน้า 81) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการสอนประวัติศาสตร์ ดังนี้

1. เพื่อให้มีความรู้ความสามารถที่เป็นกระบวนการ โดยวิธีทางประวัติศาสตร์เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างมีระบบและนำเอาประสบการณ์ต่างๆ ไปใช้ในการดำรงชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ

2. เตรียมรากฐานโดยอาศัยการสอนประวัติศาสตร์ในอดีตเพื่อเข้าใจปัจจุบันและนำไปปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม

3. ส่งเสริมความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อย่างถูกต้อง

4. เพื่อให้ตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรม

ดังนั้น การเรียนรู้เรื่องราวที่เกิดขึ้นมาแล้วในวิชาประวัติศาสตร์ จึงมีจุดหมายที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการทางสติปัญญา กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดและค้นหาคำตอบจากเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ เกิดความรู้ความเข้าใจ และภาคภูมิใจต่อสถาบันหลักของชาติ สามารถนำเอาประสบการณ์ต่างๆ ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, หน้า 154-161) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นหลักสูตรที่กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาของไทยได้กำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดของการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ มีมาตรฐานการเรียนรู้ทั้งหมด 3 มาตรฐาน เป็นหลักการสำคัญของการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถ วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรักความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

จากมาตรฐานการเรียนรู้ ทั้ง 3 มาตรฐาน ยังมีการแยกย่อยในเรื่องของตัวชี้วัดของแต่ละละดับชั้น ซึ่งจะมีการวิเคราะห์ เชื่อมโยงสาระความรู้ ทักษะกระบวนการ และเจตคติ ของสาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ เพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังจะเห็นได้ว่าในรายวิชาประวัติศาสตร์ในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมีความสำคัญต่อผู้เรียนเป็นอย่างมาก โดยในทุกระดับชั้นจะมีการแบ่งเนื้อหาในการเรียนรู้ตามความเหมาะสม โดยในระดับประถมศึกษา (ป.1-6) จะเน้นในด้านความรู้ ความเข้าใจของผู้เรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-3) จะเน้นในด้านความรู้ ความเข้าใจ กระบวนการวิเคราะห์ และสร้างทักษะในเรื่องต่างๆ และในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) จะเน้นในกระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ การสร้างองค์ความรู้ใหม่ และสามารถที่จะตระหนัก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญา ซึ่งจะเป็นการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน

จากมาตรฐานที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ครูผู้สอนจึงควรศึกษาและพิจารณาแนวทางการจัดการเรียนรู้ในวิชาประวัติศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ตามที่ กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 9-14) ได้เสนอไว้ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้ที่มีความหมาย โดยเน้นแนวคิด ความรู้ที่คงทนยั่งยืนมากกว่าที่จะศึกษาในสิ่งที่เป็นเนื้อหาข้อเท็จจริงที่มีมากมายและกระจัดกระจาย แต่ไม่เป็นแก่นสาร

2. จัดการเรียนรู้ที่บูรณาการ การบูรณาการตั้งแต่หลักสูตร หัวข้อที่จะเรียนเชื่อมโยงเหตุการณ์พัฒนาการต่างๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เกิดขึ้นเข้าด้วยกัน บูรณาการความรู้ ทักษะ ค่านิยม และจริยธรรมลงสู่การปฏิบัติจริง ด้วยการใช้แหล่งความรู้ สื่อเทคโนโลยี ที่สัมพันธ์กับสาระต่างๆ

3. จัดการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาค่านิยมและจริยธรรม โดยจัดหัวข้อหน่วยการเรียนรู้ที่สะท้อนค่านิยม จริยธรรม บรรทัดฐานสังคม การนำไปใช้ในการดำรงชีวิต ช่วยให้ผู้เรียนได้คิดอย่างมีวิจารณญาณ ตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ ยอมรับและเข้าใจในความคิดเห็นที่แตกต่างๆ และสัมพันธ์กับวิชาต่างๆ

4. จัดการเรียนรู้ที่ท้าทาย คาดหวังให้ผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ทั้งในส่วนความรู้ด้วยตนเอง จัดการตัวเองได้ มีวินัยในตนเองทั้งด้านการเรียน และการดำเนินชีวิต เน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นจริง เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ ความสามารถไปใช้ในชีวิตจริง

5. จัดการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิด การตัดสินใจ สร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง จัดการตัวเองได้ มีวินัยในตนเองทั้งด้านการเรียนและการดำเนินชีวิต เน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นจริง เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ ความสามารถไปใช้ในชีวิตจริงได้

Shipley (1972,p 28 อ้างถึงจากเฉลิม นิติเขตต์ปรีชา, 2545, หน้า 108-109) กล่าวว่า หลักการสอนประวัติศาสตร์ที่สำคัญ มีดังนี้ 1) ผู้เรียนเรียนด้วยความกระตือรือร้นและเป็นฝ่ายทำกิจกรรม 2) มีการใช้วิธีการและเทคนิคหลายๆ แบบผสมผสานกัน 3) มีการจูงใจให้ผู้เรียนสนใจและตั้งใจเรียน 4) ได้ผลตามจุดประสงค์ของหลักสูตร 5) มีการคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน 6) มีการวางแผนการสอนล่วงหน้า 7) มีการให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้เรียนได้รู้จักใช้ความสามารถในการแก้ปัญหาหรือดำเนินกิจกรรมการเรียนด้วยตนเอง 8) มีการสนับสนุนและให้กำลังใจแก่ผู้เรียน 9) มีการสอนซ่อมเสริม 10) มีบรรยากาศการเรียนการสอนเป็นประชาธิปไตย 11) มีการเร้าผู้เรียนให้ประกอบกิจกรรมการเรียนโดยเสมอ 12) ยึดหลักบูรณาการ(Integration) ในการเรียนการสอน 13) มีการจัดสภาพการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับชีวิตจริง 14) มีความเป็นอิสระในทางวิชาการและการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เป็นการดำเนินการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบ เทคนิค และวิธีการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิด ได้ความรู้ และทักษะต่างๆ ทั้งผู้สอนสามารถที่จะบูรณาการ เทคนิค วิธีการสอนรูปแบบต่างๆ ได้ตามความเหมาะสมกับผู้เรียนและบริบทต่างๆ โดยในการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ จะช่วยลดภาระของผู้เรียน เช่น ลดเนื้อหาที่ไม่จำเป็น ให้ผู้เรียนมีเวลาในการเรียนรู้ ฝึกฝนทักษะ กระบวนการต่างๆ และสามารถนำมาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงได้ สอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ที่ไม่ควรเน้นเนื้อหา การท่องจำ แต่ควรเน้นในการสร้างสมรรถนะให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน อันจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจ และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง

เทคนิคการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะพลเมือง

การจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ ในปัจจุบัน ควรมุ่งเน้นในการพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับการจัดการการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ ยึดผู้เรียนเป็นสูตรกลาง (Learner Centric) โดยคำนึงถึงความสนใจ ความถนัด ความพร้อม ความสามารถ ปัญหาและความต้องการของผู้เรียน รวมทั้งความเหมาะสมกับบริบท วิถีชีวิต ภูมิสังคม และวัฒนธรรมเชื่อมโยงกับชีวิตจริง ของผู้เรียน โดยมุ่งพัฒนาความสามารถในด้าน ความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะต่างๆ ที่ได้เรียนรู้ ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง ซึ่งได้มีนักวิชาการเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะพลเมือง ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้โดยวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Method)

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2553, หน้า 96) ได้อธิบายความหมายของวิธีการทางประวัติศาสตร์ ว่าหมายถึง ขั้นตอนหรือกระบวนการในการแสวงหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่นักประวัติศาสตร์หรือผู้ฝึกฝนทางประวัติศาสตร์ใช้เพื่อศึกษาค้นคว้าและเรียบเรียงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์จากหลักฐานข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษร สอดคล้องกับ อิทธิเดช น้อยไม้ (2560, หน้า 130) ที่กล่าวว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Method) หมายถึง กระบวนการในการศึกษาค้นคว้าหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ โดยการวิจัยเอกสาร และหลักฐานข้อมูลต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ทางประวัติศาสตร์ที่มีความน่าเชื่อถือ และตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นการจัดการเรียนรู้โดยวิธีการทางประวัติศาสตร์จึงเป็นวิธีการสอนที่จะหาข้อเท็จจริงจากการค้นคว้า หรือหาจากหลักฐาน แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสามารถนำเสนอการสร้างองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นได้ โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การกำหนดประเด็นศึกษา ประเด็นที่ต้องการจะศึกษาเกิดจากการตั้งคำถามเพื่อนำไปสืบค้นหาคำตอบที่ต้องการศึกษา เช่น หากผู้ศึกษาต้องการสืบค้นประวัติความเป็นมาของชุมชน ผู้ศึกษาจะต้องเริ่มตั้งคำถามเกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชน ซึ่งการตั้งคำถามจะเป็นประเด็นศึกษาที่จะนำไปสู่การสืบค้นข้อมูล

จุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ของผู้เรียนนั้น ผู้สอนควรให้ผู้เรียนได้ศึกษาเนื้อหาของบทเรียนหรือที่จะเรียน ผู้สอนตั้งคำถามฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิด เพื่อนำไปสู่การกำหนดปัญหาต่อจากนั้นก็ดำเนินการศึกษาขอบเขต และแนวทางของปัญหาและคาดคะเนคำตอบของปัญหาในรูปแบบของสมมติฐานได้

2. การรวบรวมหลักฐาน เป็นการสืบค้นข้อมูลเพื่อให้เข้าถึงหลักฐานและข้อเท็จจริงในอดีต ข้อมูลเหล่านี้ใช้เป็นหลักฐานยืนยันถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตได้ ซึ่งหลักฐานเหล่านี้จะช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจภาพรวมของเหตุการณ์หรือบริบทในช่วงที่ต้องการศึกษาได้

ผู้สอนควรสร้างความเข้าใจแก่ผู้เรียนว่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 หลักฐานชั้นต้น หรือหลักฐานปฐมภูมิ คือหลักฐานที่เกิดพร้อมกับเหตุการณ์นั้นๆ หรือในช่วงระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ

2.2 หลักฐานชั้นรอง หรือหลักฐานทุติยภูมิ คือ ผลงานค้นคว้าที่เขียนขึ้นภายหลังเหตุการณ์โดยใช้หลักฐานปฐมภูมิและเพิ่มเติมความคิดเห็น ตลอดจนคำวินิจฉัยในเรื่องนั้น เช่น คำให้การชาวกรุงเก่า หนังสือไทยรบพม่า สารานุกรม บทความต่างๆ

ในขั้นนี้ ผู้สอนควรแนะนำแก่ผู้เรียน ถึงวิธีการค้นคว้า บอกแหล่งข้อมูลที่ผู้เรียนจะสามารถแสวงหา เช่น บอกบรรณานุกรม หนังสืออ้างอิง หอสมุดแห่งชาติ ห้องสมุด หรือตามหลักฐานอื่นๆ ที่เตรียมให้เพื่อการค้นคว้า

3. การประเมินคุณค่าของหลักฐาน ภายหลังจากที่ผู้ศึกษาได้รวบรวมหลักฐานทั้งหมดที่เกี่ยวข้องมาแล้ว ผู้ศึกษาจะต้องตรวจสอบและประเมินคุณค่าของหลักฐานชิ้นต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งได้เป็นสองส่วน ได้แก่

3.1 การประเมินคุณค่าภายนอกหรือวิพากษ์วิธีภายนอก หมายถึง การประเมินคุณค่าของหลักฐานจากลักษณะภายนอกของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ซึ่งบางครั้งอาจมีการปลอมแปลง เพื่อการโฆษณาชวนเชื่อ ทำให้หลงผิด หรือเพื่อเหตุผลทางการเมืองหรือการค้า เป็นต้น ดังนั้น จึงต้องมีการประเมินว่าเอกสารนั้นเป็นของจริงหรือไม่

3.2 การประเมินคุณค่าภายในหรือวิพากษ์วิธีภายใน เป็นการประเมินคุณค่าของหลักฐานจากข้อมูลภายในหลักฐานนั้น เป็นต้นว่า มีชื่อบุคคล สถานที่ เหตุการณ์ ในช่วงเวลาที่หลักฐานดังกล่าวถูกทำขึ้นหรือไม่

4. การตีความ เชื่อมโยง และจัดหมวดหมู่หลักฐาน คือ การทำความเข้าใจว่า หลักฐานชิ้นดังกล่าวมีความหมายอย่างไร หรือบอกข้อเท็จจริงอะไรแก่ผู้ศึกษา นักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่จะเชี่ยวชาญ การตีความหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ต้องอาศัยนักโบราณคดีนักประวัติศาสตร์ศิลปะตลอดจนผู้เชี่ยวชาญจากสาขาอื่นๆ ร่วมด้วย

ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ควรมีความละเอียดรอบคอบ วางตัวเป็นกลาง มีจินตนาการ มีความรอบรู้ โดยศึกษาข้อมูลอย่างรอบด้านและกว้างขวาง และนำผลการศึกษาเรื่องดังกล่าวที่มีแต่เดิมมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ รวมทั้งจัดหมวดหมู่ข้อมูลให้เป็นระบบ

5. การเรียบเรียงนำเสนอข้อเท็จจริง การเรียบเรียงหรือการนำเสนอจัดเป็นขั้นตอนสุดท้ายของวิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีความสำคัญมาก โดยผู้ศึกษาประวัติศาสตร์จะต้องนำข้อมูลทั้งหมดมารวบรวมและเรียบเรียงหรือนำเสนอให้ตรงกับประเด็น หรือหัวเรื่องที่ตนเองสงสัย ต้องการอยากทราบเพิ่มเติม ทั้งจากความรู้เดิมและความรู้ใหม่รวมไปถึงความคิดใหม่ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งเท่ากับเป็นการรื้อฟื้นหรือจำลองเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ขึ้นมาใหม่อย่างถูกต้องและเป็นกลาง

จากขั้นตอนดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ เช่น กิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง การสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์

ขั้นที่ 1 การกำหนดประเด็นศึกษา ผู้สอนจะกำหนดปัญหา จากการให้นักเรียนดูแผนที่ ของกรุงรัตนโกสินทร์ และคลิปวิดีโอการสถาปนา หลังจากดูเสร็จเรียบร้อยให้นักเรียนตั้งประเด็นคำถาม หรือประเด็นปัญหา หรือผู้สอนกำหนดให้ (เหตุใดจึงต้องย้ายจากกรุงธนบุรีแล้วมาสถาปนากรุงใหม่ หรือเหตุใดจึงเลือกดินแดนทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา)

ขั้นที่ 2 การรวบรวมหลักฐาน ผู้สอนจะให้ผู้เรียนรวบรวมหลักฐานจากการค้นคว้า และข้อมูลต่างๆ จากหนังสือ วารสารจากห้องสมุด จากเว็บไซต์ หรือสัมภาษณ์บุคคลที่สำคัญ โดยผู้สอนจะเสนอแนะแนวทางการค้นคว้า

ขั้นที่ 3 การประเมินคุณค่าของหลักฐาน นักเรียนจะนำข้อมูลต่างๆ มาวิเคราะห์ วิพากษ์ และเรียงลำดับความสำคัญ และให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น

ขั้นที่ 4 การตีความเชื่อมโยงและจัดหมวดหมู่หลักฐาน ให้นักเรียนและเพื่อนๆ ช่วยกันตีความหลักฐาน วิพากษ์วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็น ร่วมกันในชั้นเรียน รวมถึงหาข้อเท็จจริง และให้นักเรียนเรียบเรียงข้อมูล สร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นได้

ขั้นที่ 5 การเรียบเรียงนำเสนอข้อเท็จจริง นักเรียนจะนำเสนอข้อมูลในรูปแบบต่างๆ ด้วยความคิดสร้างสรรค์จากที่ได้ค้นคว้า

ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้โดยวิธีการทางประวัติศาสตร์ จะช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพของผู้เรียน มีผลทำให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมตั้งแต่การกำหนดปัญหาหรือเรียนด้วยตนเอง จนนำไปสู่กระบวนการสืบค้นคว้า หาหลักฐานหรือข้อมูลต่างๆ และตรวจสอบประเมินหลักฐาน วิพากษ์ นำไปสู่กระบวนการนำเสนอ และจะทำให้ผู้เรียนได้ค้นพบ ข้อเท็จจริงต่างๆ จากเรื่องที่ได้ศึกษา และได้ผลลัพธ์ในการส่งเสริมสมรรถนะความเป็นพลเมืองในเรื่องของ 1. มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดอย่างมีระบบในการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ 2. เข้าใจวิถีชีวิตความเป็นพลเมืองชุมชน และมีความภาคภูมิใจในชาติ 3. สามารถฝึกให้รู้จักหน้าที่ของตนเองและผู้อื่นได้

2. การจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนา (Growth mindset)

การจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนา (Growth mindset) เป็นแนวความคิดในกระบวนการวิจัยและพัฒนาของ Carol S. Dweck ศาสตราจารย์ด้านจิตวิทยาของมหาวิทยาลัยสแตมฟอร์ด โดยมีความเชื่อว่าตนเองสามารถเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพได้อย่างต่อเนื่อง ด้วยความมุ่งมั่น และพยายามเพื่อให้เกิดการเรียนที่นำไปสู่กระบวนการแห่งการเรียนรู้ ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้นี้ จะทำให้ผู้เรียนมุ่งมั่นและพยายามในการเรียนรู้ด้วยการเป็นเป็นศูนย์กลางนั่งร้านทางการเรียนรู้ (Scaffold) การใช้พลังคำถาม (Power Question) การชี้แนวเพื่อการรู้คิด (Cognitive guided) และการสะท้อนคิดตนเอง (Self – reflection) (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล, 2563, หน้า 91) ซึ่งแนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนา มีรูปแบบดังนี้

1. การให้ผู้เรียนเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตนเอง ผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนกำหนดเป้าหมาย และวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับธรรมชาติและความสนใจของผู้เรียน ลักษณะกิจกรรมควรเป็นการมุ่งเน้นในกระบวนการร่วมมือ และสอดแทรกกิจกรรมที่กระตุ้น ให้ผู้เรียนสะท้อนความคิดเห็นของตนเอง

3. การจัดกระบวนการเรียนรู้ มีลักษณะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีสติและสมาธิเพื่อที่จะนำไปสู่ปัญญา คือ การตระหนักรู้ว่าความสำเร็จ จะเกิดขึ้นได้ จะต้องเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4. การประเมินผลการเรียนรู้ สำหรับการประเมินผลการเรียนรู้ จะใช้แนวทางการประเมินตามสภาพจริงเป็นเครื่องมือ ใช้สารสนเทศจากการประเมินมาเป็นฐานข้อมูลในการประคับประคอง ผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง (Silver D and Stafford, 2017)

5. การใช้ข้อมูลย้อนกลับ การให้ข้อมูลย้อนกลับเป็นสิ่งทีมีความจำเป็นสำหรับให้ผู้เรียนมี Growth mindset ข้อมูลย้อนกลับที่ดี คือ ข้อมูลที่สามารถนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิธีคิดและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ (Hildrew C, 2018) ผู้สอนควรให้ข้อมูลย้อนกลับที่เชื่อมโยงกับจุดประสงค์การเรียนรู้ มีความเฉพาะเจาะจงเป็นรูปธรรมมีประโยชน์ต่อการพัฒนาการคิดของผู้เรียนได้

จากรูปแบบดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ เช่น กิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง การปฏิรูปบ้านเมืองสมัยรัชกาลที่ 5

ขั้นที่ 1 ผู้สอนเปิดวิดีโอที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงๆสมัยรัชกาลที่ 5

ขั้นที่ 2 ให้นักเรียนตอบคำถามที่ผู้สอนเตรียมให้

ขั้นที่ 3 หลังจากที่ตอบคำถามเสร็จแล้ว ผู้สอนจะให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดที่ได้ดูจากวิดีโอว่าในอดีตกับปัจจุบันต่างกันอย่างไรบ้าง

ขั้นที่ 4 ผู้สอนจะอธิบายเพิ่มเติมในหัวข้อสำคัญในเรื่องการปฏิรูปสมัยรัชกาลที่ 5 เช่น ด้านการปกครอง-กระทรวงในอดีตและสุขาภิบาล หรือด้านเศรษฐกิจ – ธนาคารหรือการระบบจัดเก็บภาษี เป็นต้น เมื่อผู้สอนอธิบายเสร็จแล้ว ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม ให้ศึกษาในประเด็นที่ผู้สอนกำหนดให้

ขั้นที่ 5 ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มสรุปองค์ความรู้ที่ได้ศึกษา และให้นำเสนอข้อมูลต่างๆ ด้วยความคิดสร้างสรรค์ หลังจากนั้นให้นักเรียนกลับไปตรวจคำตอบที่ผู้สอนให้ไปในตอนต้น เพิ่มเติมในส่วนที่ขาดลงไป และรวบรวมส่งให้ผู้สอนต่อไป

ดังนั้นการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนา จะเน้นให้ผู้สอนกระตุ้นการเสริมสร้างและพัฒนา ให้เกิด Growth mindset ซึ่งจะเป็นกรอบแนวคิดที่จะเรียนรู้ของผู้เรียน ในการที่จะออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถเป็นเจ้าของการเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีความมุ่งมั่นพยายามของผู้เรียน การแสดงออกถึงบทบาทในการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความเชื่อว่า ทุกอย่างจะประสบความสำเร็จได้ มีกระบวนการที่ดี ผู้เรียนจะเกิดความกระตือรือร้น สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่อย่างสร้างสรรค์และช่วยเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นพลเมืองในเรื่อง 1. เข้าใจวิถีชีวิตความเป็นพลเมือง และมีความภาคภูมิใจในชาติ จากการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ 2. มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนและผู้อื่น ในกระบวนการทำกิจกรรมกลุ่ม 3. การคิดอย่างมีระบบ ในการมองปัญหาและแนวทางการแก้ไข จากการวิเคราะห์แลกเปลี่ยนความคิด และการนำเสนอข้อมูลต่างๆ อย่างสร้างสรรค์

3. การจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creativity-based learning)

การจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creativity-based learning) เป็นแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ที่วิริยะ ฤาชัยพาณิชย์ (2563) ได้ศึกษาวิจัยต่อยอดมาจากการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ที่ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะต่างๆ แต่ยังขาดทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ จึงนำเอาทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์มาใช้ร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานแล้วพบว่าผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์สูงขึ้นสนุกกับการเรียนรู้ สามารถนำไปอธิบายปรากฏการณ์หรือแก้ไขปัญหาได้ โดย มีกระบวนการอยู่ 8 กระบวนการ และบรรยากาศ 9 ประการ ดังนี้

กระบวนการ 8 กระบวนการ ประกอบด้วย คือ 1. สร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นการอยากรู้ 2. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนค้นหารวบรวมข้อมูล แยกแยะ และนำมาสร้างความรู้ใหม่ 3. การสอนจะสอนเมื่อมีคำถาม 4. ผู้เรียนมีโอกาสหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง 5. ใช้เกมเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ 6. แบ่งกลุ่มทำโครงงาน 7. ให้ผู้เรียนนำเสนอผลงานอย่างสร้างสรรค์ 8. ใช้การวัดผลด้านต่างๆ ตามเป้าหมายที่ได้ออกแบบไว้

บรรยากาศ 9 ประการ ประกอบด้วย 1. ให้ผู้เรียนมีเวลาศึกษา ค้นคว้า อภิปราย และนำเสนอมากที่สุด 2. หลีกเลี่ยงการอธิบายอย่างละเอียด 3. ครูต้องหลีกเลี่ยงการตัดสินแบบเด็ดขาด 4. ครูสนับสนุนให้ผู้เรียนคิด 5. ใช้เรื่องที่ผู้เรียนสนใจเป็นเนื้อหาสำหรับการศึกษาค้นคว้าและตามด้วยเนื้อหาตามตำรา 6. ควรใช้เวลาเรียนมากกว่า 90 นาทีบูรณาการรายวิชาที่เกี่ยวโยงกับปัญหาโดยมีกลุ่มครู 2-3 คน จัดการเรียนรู้ร่วมกัน 7. เน้นให้ผู้เรียนสนใจพัฒนาการตนเอง และครูวัดผลเพื่อรายงานให้ผู้เรียนทราบการพัฒนาในแต่ละด้าน 8. ผู้เรียนต้องเรียนรู้ด้วยความสมัครใจ ความสนใจและให้ความร่วมมือ ครูควรหลีกเลี่ยงการลงโทษ 9. ครูควรเป็นผู้รับฟังเรื่องราวที่นักเรียนคิดนำเสนอ และเรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน ครูควรให้กำลังใจและแสดงความคิดเห็นในโอกาสที่เหมาะสม

การจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creativity-based learning) เป็นการใช้กระบวนการคิดที่ต้องสร้างสรรค์กระบวนการเรียน และบรรยากาศในการเรียนรู้ ซึ่งจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะและทักษะความคิดสร้างสรรค์ได้ จากแนวทางการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ เช่น กิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง เรื่อง ภูมิปัญญาไทย จะมีขั้นตอนดังนี้

1. กระตุ้นความสนใจของผู้เรียน เรื่องภูมิปัญญาไทย ด้วยการเปิดวิดีโอ หรือทรัพยากรในท้องถิ่นที่สำคัญ

2. ให้นักเรียนตั้งประเด็นปัญหา คำถาม หรือหัวข้อที่จะค้นคว้า ในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. แบ่งกลุ่มให้ผู้เรียนค้นคว้าจากเทคโนโลยี หรือลงพื้นที่สำรวจในท้องถิ่นของตนเอง หรือสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านในประเด็นคำถามที่ตั้งไว้

4. ในขนาดที่ผู้เรียนกำลังค้นคว้าทำข้อมูล ผู้สอนจะกระตุ้นด้วยการสอบถาม พูดคุย หรืออธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจในประเด็นมากยิ่งขึ้น

5. วิเคราะห์ และสังเคราะห์ เพื่อการแก้ปัญหา หรือตอบประเด็นปัญหาอย่างสรรค์บนพื้นฐานของบทเรียน

6. นำเสนอผลงานของแต่ละกลุ่มในรูปแบบของกลุ่มที่ได้ค้นคว้ามาอย่างสร้างสรรค์

ดังนั้นการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creativity-based learning) จึงเป็นการนำความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้กับการเรียนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนุกและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของตนเองได้ เกิดการมีส่วนร่วมต่อชุมชนในการอนุรักษ์ ดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี หรือภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตน ทั้งยังเป็นการช่วยยกระดับการเสริมสร้างสมรรถนะของความเป็นพลเมือง ในการเข้าใจวิถีชีวิตความเป็นพลเมืองและชุมชน มีความภาคภูมิใจในชาติ และรักษาซึ่งวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนได้ และรู้จักความเสียสละเพื่อส่วนร่วม

บทสรุป

จากที่นำเสนอมา จะพบว่าการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ จะช่วยในการเสริมสร้างสมรรถนะของผู้เรียนให้มีความเป็นพลเมือง เพราะจะเป็นแนวทางในการพัฒนาให้ผู้เรียน มีเหตุผล มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้สอนเกิดความตระหนักในการจัดการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น และมีแนวทางการจัดการเรียนรู้ให้ผู้สอนเกิดการพัฒนาการสอน และสมรรถนะผู้เรียน สอดคล้องแนวคิดในการจัดทำหลักสูตรฐานสมรรถนะของกระทรวงศึกษาธิการ และการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จากบทความได้เสนอความหมาย และความสำคัญของสมรรถนะ หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ และเน้นในการส่งเสริมสมรรถนะของการเป็นพลเมือง ด้วยเทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ และยกตัวอย่างการกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เขียนหวังว่าบทความนี้จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาของไทย และจะช่วยยกระดับให้ผู้เรียนมีสมรรถนะของความเป็นพลเมือง การเปลี่ยนแปลงของโลกต่อไป_

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *แนวทางการนำมาตรฐานหลักสูตรไปสู่การออกแบบการจัดการเรียนรู้และการวัดประเมินผลตามสภาพจริง.* กรุงเทพฯ.

เฉลิม นิติเขตต์ปรีชา. (2545). *เทคนิควิธีการสอนประวัติศาสตร์.* กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2553). *สอนประวัติศาสตร์ ให้เด็กมีความสุข สนุกคิด.* นนทบุรี: สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ชูชัย สมิทธิไกร. (2550). *การฝึกอบรมบุคลากรในองค์กร.* พิมพ์ครั้งที่2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณรงค์วิทย์ แสนทอง. (2546). *การบริหารงานทรัพยากรมนุษย์สมัยใหม่ภาคปฏิบัติ.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เอช อาร์ เซ็นเตอร์.

ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2548). *แนวคิดว่าด้วยความเป็นพลเมือง.* สถาบันพระปกเกล้า: คลังวิชา.

วันเพ็ญ วรรณโกมล. (2544). *การพัฒนาการสอนสังคมศึกษา.* กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏธนบุรี.

วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล. (2563*). การเรียนเชิงสร้างสรรค์.* กรุงเทพฯ: จรัสนิทวงศ์การพิมพ์.

วิริยะ ฤาชัยพาณิชย์. (2563, 3 พฤศจิกายน). *การสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน CBL ตอนที่ 1*, สืบค้นเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2564 จาก https://www.youtube.com/watch?v=2kAPOYEO6L8.

วิริยะ ฤาชัยพาณิชย์. (2563, 3 พฤศจิกายน). *การสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน CBL ตอนที่ 4*, สืบค้นเมื่อ วันที่ 14 มีนาคม 2564 จาก https://www.youtube.com/watch?v=kkRRHL35Ric.

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2554). *ยุทธศาสตร์การจัดการการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองและพลโลกในศตวรรษที่ 21*. Paper presented at the การประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้าความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). *เพื่อนคู่คิดมิตรคู่ครู แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). *การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเชิงรุก*. กรุงเทพฯ: บริษัท 21 เซ็นจูรี่จำกัด.

สิริวรรณ ศรีพหล. (2539). *เอกสารการสอนชุดวิชาการสอนสังคมศึกษา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ. (2548). *แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้วยมนุษย์ Competency*. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด มหาชน.

อิทธิเดช น้อยไม้. (2560). *หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา*. กรุงเทพฯ: บริษัท โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

Boyatzis. (1982). *Competence at work. In A. Stewart (Ed), Motivation and society*. (p.58). San Francisco: Jossey-Bass

Hildrew, C. (2018). *Becoming Mindset School: The Powerful of Mindset to Transform Teaching, Leadership and Learning*. New York, NY: Routledge

McClelland. (1975). *A Competency model for human resource management specialists to be used in the delivery of the human resource management cycle*. Boston: Mcber.Isin, bryan S. Turner (ed). Princeton University

Silver, D. & Stafford, D. (2017). *Teaching Kids to Thrive: Essential Skills for Success*. Thousand Oaks, CA: A SAGE Company.